

גליונות לעיון בפרשת תש"ב
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

כ"א

ניר (תשכ"ד)

א. שאלה כללית: חשבה פרק זה לפרק ט"ז, וראה שם דברי המפרשים:
פ' ט"ז ו' רמב"ן ו"ה ותענה שרי ותברח מפניה: חסאה אמ'ו בעבדי הזה וגם אברהם בהגירתו
לעשות כן, ושם ה' אל עניה ונתן לו בן שיחא פרא אדם לעבדת זרע
אברהם ושרה בכל סיני העבדי.

ב"ד
ד"ה ותענה שרי: לא נחנה שרה בזה לא למדת מוסר ולא למדת חסידות;
לא מוסר, כי אע"פ שאברהם היה מוחל לה על כבודו, היה ראוי לה
למסור את ידה לכבודו; ולא למדת החסידות ונפש פונה, כי אין ראוי
לאדם לעשות כל יכולתו במה שתחת ידו, ואמר החכם: "מה נאות המחילה
בעת היכולת." (כלומר: בעת שהיכולת בידו גם לבלי למחול אלא להעביט)
ומה שעשתה שרה לא היה טוב בעיני האל, כמו שאמר המלאך אל הבר
"כי שמע ה' אל עבדך" וחשיב לה ברכה תחת עבדך, ואברהם לא פגע שרי
מלענותה, אע"פ שהיה רע בעיניו, משום שלום בית.

הסבר למח נמצעו המפרשים האלה לדון את אברהם
ואת שרה לכף חובה גם בפרק ג'.

ב. כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק.

ג. ב"ד
בכורי העתים תקפ"ז ע' 140.
... ועתה נבין דברי שרה אמנו כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק,
אשר הם למראת עינים רק דברי קבאה, וכדברי ראב"ע, שלא היה יסמאל עושה רעה, רק
שהיה מצחק כמשפט כל נער, ושרה קבאה בו בעבור שהיה גדול מבנה.
חלילה לאשת אברהם מעשות כדבר הזה! ואולם באמת, כי שרה בהכמתה, כראותה את
יסמאל מצחק, ידעה וחלילה בו (כי גם במעלליו יתזכר צער אם זך ואם ישר פעל),
כי הוא יהיה פרא אדם, ידו בכל, לבזול ולחמוס ביד חזקה ובזרוע בסויה, וחגיגה
כי אם יגדל בבית אברהם גם את הכל יקח, ולא יניח דבר קטן ודבר גדול ליצחק בנה
על כן אמרה לאברהם: "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני
עם יצחק"...

ומלת "עם" בענין זה כפי שמצאנוהו (איו"ב ט' ב') "ומה יצדק אנוש עם אליה; תלמי -
כנגד האל. וכן (שופ' י"א כ"ה) "הרוב רב עם ישראל אם נלחם נלחם עם", - כנגד
ישראל. וכן "וילחם עם ישראל".

ד. ש"ל סוסר פרושו הנ"ל על כך, שלא אמרה שרה "כי לא יבחר בן האמה/
אלא אמרה "כי לא יירש".

השורה

בר' ט"ו סן לי לא נתת זרע ונתת
בן ביתי יורש אותי.
ספ' ב' י"ד ובשמידה את יורש
וכבר את נחלתו אשר בשארה.

דב' כ"א ט"ז. ויהי בידם נחילתו את בניו
את אשר יהיה לו.

בס' כ"ו צ"ו על פי הגדול החלק נחלתו

פסלי י"ז ב' בתוך אחים יחלק נחלה,
דב' ל"ב בהנחל עליון גויים.

דב' ב' ה' כי ירשה לעשו נתתי
את הר שעיר.

ו) סת' החבדל בין "ירש" ובין "נחל" לפי הפסוקים הללו ובמה מסוים
חבדל זה לפרושו של ש"ל לענינו?

(2) מה מאלץ את ש"ל לפרש מלת "עם" בפסוקנו שלא בחוראתה הרגילה?

ג. ט"ז כי אמרה אל ארמה במות הילד.

ר' אברהם בן הרמב"ם: אין זה ספק מצדה בהבטחתו יתעלה, שהבטיח לה (ט"ז י"ב) "והוא
יהיה פרא אדם...". אלא על דרך וראת אברהם ויעקב, עליהם השלום,
אשר הפתרון בו, כמו שבארו המעתיקים ז"ל, "קסבר שמא יגרום החסא".

(1) הסבר את המושג "שמא יגרום החסא".

אא (2) הסבר לאיזה מקרים בחיו אברהם וביחיי יעקב
הוא מתכוון?

ד. י"ז כי שמע אלוקים אל קול הנער כאשר הוא שם.

פנתה גלולתו: "אל קול הנער" שהוא כמו (בר' ד') "קול דמי אחיך הנער" שהוא
צער הנער כאשר הוא שם בצער.

(1) מה קשה לו בפסוקנו?

(2) הרמב"ן מיישב בדרך זו שהולך כאן בעל פה בלולא - את הפסוק שם "כ"ב כ"ג" כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשעק צעקו".

הסבר מה הקשי שם וכיצד ניתן לישבו בעזרת הפרוש הנ"ל לפסוקנו.

ה. שאלות ודיוקים ברש"י:

י"ז ד"ה באשר הוא שם: לפי מעשיו שהיה עושה עכשו הוא בידון. ולא לפי מה שעתיד לעשות.
לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים: "רבונו של עולם! מי שעתיד לתפית בניך בצמא אמה סעלה לו באר?" ותוא משיבם: "עכשו מה תוא? צדיק או רשע? אמרו לו: "צדיק!" אמר להם: "לפי מעשיו של עכשו אני דבור וזהו" "באשר הוא שם".
ומיכן תפית את ישראל בצמא?
כשתצילם מבידון, שנאמר (ישע' כ"א) "משא בערב... לקראת צמא תתיר סים...".
כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים, היו ישראל אומרים לשוביהם: "בבקשה מכם, תוליכנו אצל בני דודנו יסמעאל וירחמו עלינו". שם (ישע' שם) "אורחות דדגים". ואלו יוצאים לקראתם ומביאים להם, בשר ודג מלוח וגזרות נפוחים. כסבורים ישראל שהם מלאים סים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנסת בגופו ומת.

(א) מה קשה לו?
(ב) כיצד אפשר ליישב קשי זה בדרך הפשוט?
רש' שו"ת ח"ב כ"ז

(ג) ומקשים מפרש"י:
והיאך קראו "צדיק", והלא לעיל ש' ש' ד"ה מבקש פירש רש"י: לשרון ע"ז, לשרון גלגל עריות, לשרון רציחה, והיאך קראו כן "צדיק"?

א. ישב קושיהם.

(ד) ר' אליהו מזרחי משיב: והלא בן סורר ומורה גידון על שם שולח? וע' דב' כ"ה י"ה ד"ה ויסרו אותי?

ישב קושיהו!

(ה) כיצד מפרש המדרש את תבטלי "אורחות דדגים" ומה פרושו לפי פשוטו?

ו. י"ט ויתקח אלוקים את עיניה ותרא באר סים.

בראשית רבה ג"ג אמר ר' בנימין: הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. מן הבא: "ויפקח אלוקים את עיניה ותרא".

האם פקחת העינים כאן מתפרשת לפי דבריו כפי שמתפרשת פקחת העינים של אדם וחוה שג' ג' ז' "ותפקחנה עיני שניהם" או שונה מהוראה כאן?

וע' דברי הרמב"ם סורה גבויכים א' ב' בגליון וירא תשי"ז.

ז. י"ט ותלך ותמלא את החמה מים ותשק את הנער.

ר"ק ד"ה ותשק את הנער: וכבר השקתה אותו ושתתה היא ואחרי כן מלאה את החמה מים, להוליך עמה.

וכמו וי"ו דב' רבים, פמו (ישעיה ס"ד) "תן אתה קצפת ונחשת", וכמו (שמות י"ד) "וישם את היס לחרבה ויבקעו"; (שמות מ"ז כ') "וירוס תולעים וצבאש" וכן רבים, ופרשו כי שאבה מים מן הנער בחמה ותשקתה את הנער.

(1) זאת הגירסה בדפוסים שלנו וכן ת"א בכתב יד פריס 193, ואולם בכתב יד טשכנ 28 ובכ"י פריס 194 כתיבו: "וכן רבים, או פרושו כי שאבה מים...".

איזה משהי הלשונות הנכונה? נסק תשתב.

(2) מה הקשי בפסוקנו?

(3) מה ראיתו מן הפסוקים בישיעיהו ובשמות?